

JAN Z RABŠTEJNA
DIALOG

Jan z Rabštejna se narodil roku 1437 z katolické rodiny, studoval práva v Boloni, po návratu do vlasti se stal církevním hodnostářem, a když byl Jiří z Poděbrad zvolen za českého krále, vstoupil do jeho diplomatických služeb. V letech 1464 — 1467 pobýval znovu v Itálii, kde se stal posluchačem právníka Jana Grassa. Roku 1468 se vrátil do vlasti, v odboji katolických pánů proti Jiřímu z Poděbrad se snažil zachovávat neutralitu, byl však okolnostmi donucen stát se odpůrcem Jiřího. Konal pak diplomatická poselství pro uherského krále Matyáše, jeho životní dráhu však ukončila předčasně, ve třiceti šesti letech, za pobytu u Matyášova dvora v Budíně, smrt. Svě stanovisko k válce proti králi Jiřímu vyjádřil Rabštejn se skutečně humanistickou umírněností a snášenlivostí v Dialogu.

Proslulému znalci obojího práva Janu Grassovi, svému váženému učiteli, posílá Jan z Rabštejna mnoho pozdravů.

Když jsem se vrátil z Říma do Čech, nalezl jsem četné přátele v neshodě; jejich přání se totiž velmi různila a ti, které jsem opustil jako přátele, se stali, jak jsem se dověděl, nepřáteli. Divil jsem se a v duchu jsem uvažoval, k jaké neshodě mezi nimi došlo. Ukazoval se jev podobný sporu ghibellinů a guelfů. Někteří Čechové setrvali jménem víry na straně církve, druzí při svém králi, zbaveném od papeže hodnosti, pamětliví — podle vlastních slov — přísahy, vedli velmi krutou válku, působili pohromy, dopouštěli se zákeřnictví, loupeží, zakládali požáry, znásilňovali panny, svlékali paní, vraždili chlapce i dívky a páchali ostatní neřesti. Svaté panny jeptišky, vyhnané ze svých neposkvrněných klášterních cel, si hledaly — jiným na posměch — obživu jako nevěstky.

A když se různí lidé dohadovali o mnohých otázkách, dostal jsem se náhodou mezi urozené a slavné muže, kteří mají podle domácích zvyklostí pověst lidí vzdělaných a moudrých, Zdeňka ze Šternberka, který byl církví ustanoven hlavním velitelem neboli hejtmánem stoupenců církve, Viléma z Rábí, těšícího se mezi přívrženci církve nemalé vážnosti, a Jana ze Švamberka, mistra křižovníků řádu sv. Jana Jeruzalémského, jehož záměrem bylo stát v rovnováze uprostřed mezi oběma stranami.

Když mne spatřili, pravili: Proč pak jsi, Jene, přišel z římských končin mezi nás?

Nato já: Přišel jsem proto, abych žil na půdě vlasti a věnoval se nerušeně literární činnosti.

Švamberk praví: V tom se ovšem úplně klameš a nebudeme

se už divit, že my, kteří jsme se neoddávali s takovým úsilím literárnímu studiu, bloudíme v tomto zmatku, když ty, jehož považujeme za zkušeného v otázkách duchovních i světských, se oddáváš uprostřed válečného ruchu studiu. Tvůj Cicero ti snadno vyvrátí tvůj názor svým tvrzením, že uprostřed boje zákony mlčí.

Zdeněk: Jeho omylu se nelze divit, vždyť jsem slyšel slova sv. Jeronýma: Dobrý ve veřejném životě, špatný v soukromí, dobrý v soukromí, špatný ve veřejném životě. Sluší se však pro tebe, Rabštejne, abys správně trávil obojí dobu, válečnou i mírovou.

Odpověděl jsem: Nechtě vedou války jiní, nám bude na prospěch naše mlčení. Vždy budu s největším úsilím dbát o klidná literární studia. (Aby nebylo třeba příliš často vkládat slova „říkám“ a „říká“, budu uvádět sama sebe i ostatní rozmlouvající přímo.) Ačkoli mi není obojí způsob cizí, přece cestu boje nastupuji vždycky s nejvyšším odporem.

Svamberk: Smýšlíš zajisté dobře. I já, který jsem oddán víře, toužím nejvyšší měrou po míru. Máš-li však v lásce mír, jsi nutně rozdvojen mezi oběma stranami. Neboť válku prikazuje papežský vyslanec, a nevede-li se válka, uvaluje interdikt, stihá klatbou, vyobcovává z církve, zbavuje hodností, a to vše, jak přísežně tvrdí, koná ne ze své moci, ale z moci toho, který má nejvyšší postavení, totiž římského papeže.

Rabštejn: Prikazuje válku? Poslouchám a chvěji se obavou. Poslušnost je věcí nejdůležitější, válka je nyní záležitostí nebezpečnou, moc římského papeže je převeliká. Dobře zes tu, Zdeňku ze Šternberka: Ty máš, jak slyším, velení v té záležitosti. Prosíme, pověz, co je ti o této věci známo?

Zdeněk: Po celém křesťanském světě je již dobře povědomo, že bylo husitské a viklefské kacířství z moci konsistoře odsouzeno, že je Jiří z Poděbrad, někdy český král, hájí, že byl pro své prohřešky předvolán papežskou stolicí a papežem Piem II., a protože se ukázal podle svědectví povolanych svědků vzpurným, byl odsouzen jako kacíř. Nynější papež Pavel II. ve snaze uvést jeho odsouzení ve skutek jej prohlásil veřejně za kacíře a krivopřísežníka papežské stolice, vyhlásil proti němu a veřejně opověděl

válku a jejím nejvyšším velitelem ustanovil s Českým královstvím mne; zároveň všem pravověrným poddaným prikázal pod hrozbami nejvyššího trestu, aby se neodvážili stát při témž kacíři; ba dokonce prikázal zdvihnout a vést spolu se mnou proti němu a jeho přívržencům svatou válku.

Rabštejn: Já chci být zajisté vždy poslušen papežské stolice. Avšak toto mne uvádí do té míry v podiv, že nevím, co mám odpovědět na otázku, jak dosáhl onen Jiří při svém kacířství královské hodnosti, protože jsem tehdy nebyl přítomen a neúčastnil jsem se onoho jednání.

Vilém z Rábi: Ačkoli by to, nač se tážeš, vzácný příteli, mohl mnohem lépe říci Zdeněk ze Šternberka, který byl původcem té volby a jako první jej volil, povím o tom stručně já, protože on se obrátil v jakémsi poblouznění na jinou stranu. Když zemřel král Albrecht, jehož manželka pocházela z rodu Lucemburků, různila se přání Čechů, byly podněcovány války a bitvy jak proti domácím, tak proti cizozemcům; tehdy byl vůdcem mnoha skupin zvolen Jiří z Kunštátu a z Poděbrad a tento náš Zdeněk ze Šternberka bojoval jako nejmilejší druh podle rozkazů Jiřího. Královské město Prahu, které je dosud, jak vidíme, zachováno, spravovali přední konšelé, Menhard z Jindřichova Hradce měl větší moc než ostatní, a husitské kacířství pokleslo, zvláště v Praze, velmi na významu. Jiří a náš Zdeněk získali v Praze příznivce své strany, obsadili s vojskem město, přičemž měšťané, stojící na jejich straně, nekladli odpor, pravověrné konšele a přední osoby vyhnali, vypudili kněží a ustanovili ve svatých chrámech kacíře, Menharda, katolíka, velitele města, zajali a uvrhli do žaláře. Jeho úřadu pražského purkrabí se ujal Zdeněk, a jak praví, setrvává v něm právem až podnes. Jiří vzal na sebe úřad správce. Shoda v záměru, shoda v činu, shoda v názorech, všecko bylo Zdeňkovi a Jiřímu společné. Tehdy byl Rokycana prohlášen arcibiskupem, tehdy se útekem zachránil děkan a přední kněží z kaple sv. Václava na hradě, tehdy byl zajat a stát Smiřický a jeho statky, a co pravím jeho, spíše pražského kostela, připadly z moci Jiřího Zdeň-

kovi, nikoli jménem ochránce, ale uchvatitele, a sirotkům byl dán podle otcovy závěti za spoluporučníka Jan z Rabštejna, bratr přítomného Jana. Zdeněk bral, Jan jako poručník bránil, nešli stejným krokem svorně jako druhové. A tak Jiří a Zdeněk, obohaceni kořistí, povolali jakoby volbou ke královské vládě Ladislava, knížete z rodu rakouského a lucemburského, mladíka velmi urozeného a výtečného nadání, kterému však byla souzena brzká smrt. Jiří řídil Ladislava, Zdeněk vůli Jiřího; přitom nabyl Zdeněk protiprávně mnohých církevních statků. Co by byl nežádal, když ten, kdo měl vše v moci, mu byl poddán právem přátelství? Ladislav konečně umírá, dříve než uzavřel sňatek s dcerou francouzského krále; mnozí říkají, že šlo o přirozenou smrt, mnozí, že byl otráven. O tom, myslím, vědí ti, v jejichž škole a pod jejichž správou se mladík pohyboval. Panovnickou moc v Čechách měl právem správce Jiří, a ten svolal s uhlazenou českou výmluvností, kterou oplývá, sněm Čechů a přesvědčil jeho účastníky o nutnosti volby nového krále. Když všichni přední mužové váhali ve volbě, Zdeněk jako první prolomil váhání a povolal Jiřího králem; první před ním poklekl a pozdravil jej jako krále; a po něm pro jeho slavné válečné skutky, činy a nemalou váženost, nabytou moudrostí, zvolala všechna šlechta, s níž ochotně souhlasil obecný lid: Ať žije Jiří, český král! S oddanou úctou zdravíme krále Jiřího! A po díkuvzdání Bohu se ujal královské vlády. Tehdy by bylo bývalo slyšet hlas mnohých věrných katolíků, který něco jiného veřejně provolával a ve skrytu mezi přáteli reptal. Volbu snižovali, Zdeňka obviňovali, ale když zvážili moc zvoleného a voliče, ze strachu a poděšení hrozbami byli donuceni mlčet. V tom všem jsem, vzácní mužové, řekl pravdu o volbě; soudí-li Zdeněk jinak, může to říci.

Svamberk: Mně se tento výklad zamlouvá a myslím, že se bude zamlouvat i Janovi z Rabštejna.

Rabštejn: Nechápu, proč by se mi neměl zamlouvat. Vždyť proto nás Bůh i dobrý příznivý osud spojil v jedno, a jak často vídáme, lidé se jakoby vedením hvězd sjednocují a ze společného rokování vzhází pro stát mnohý prospěch.

Zdeněk: Protože jste se tak shodli, vynasnažím se v krátkosti učinit zadost vaší vůli. Vilém uvedl mnohé skutečnosti, míchaje pravdu se lží. To, co je pravda, řekl však, myslím, z nějaké nenávisti, protože se přidržuje protivné zavržené strany. Chci, aby vám nebylo tajno, že podporu, kterou jsem poskytl odsouzenému Jiřímu, jsem mu poskytl proto, že jsem věřil slibům, že jsem věřil zárukám, kterými se on pod přísahou zavázal apoštolské stolici.

Vilém: Proč ses tedy nepostavil na odpor, když byli vyháněni katoličtí kněží? Proč jsi mu pomáhal — dříve než učinil apoštolské stolici nějaký slib, ač jsi věděl, že jeho strana byla odsouzena — při získání Prahy, při pokoření pána z Rožmberka? Což jsi mu ty a tví lidé nesvěřili vojenskou moc, když táhl do Míšeňské marky? Což jsi častěji nebojoval pod jeho velením jako desátník a vojn, i když ještě nedal apoštolské stolici nějaký přísedný slib?

Rabštejn: Je-li to, Zdeňku, pravda, jistě by to, kdyby o tom věděl papež a ostatní církevní hodnostáři a knížata, vzbudilo u nich nemalé pochybnosti o tvé válce.

Zdeněk: I když papeži nic neslibil, mně však vždycky mnoho sliboval.

Vilém: Když jsi viděl, že činy jsou opačné, nejen jsi jej neměl podporovat, nýbrž dokonce, byl-liš takovým obhájcem víry, jak nyní říkáš, měl ses postavit na odpor.

Zdeněk: I na to dám na svém místě náležitou odpověď. Nyní chci, abyste uvážili, zda jsem měl dělat něco jiného než uposlechnout rozkazu apoštolské stolice. Byl jsem prohlášen od našeho nejsvětějšího pána za velitele a vůdce této války; věrnost mých předků, kteří nikdy neupadli v blud, byla apoštolské stolici známa; rozkazu, který jsem přijal, činím zadost a vyznávám, že k jeho plnění jsou zavázáni všichni katolíci.

Vilém: I o tom, bude-li vhod, stručně povím. Není však třeba, abys nám stavěl před oči onu převelikou, jak ty říkáš, věrnost svých předků. Domnívám se, že ty sám i tito naši přátelé dobře vědí, co učinil Aleš ze Šternberka, tvůj strýc, spolčený s kacíři, proti králi Albrechtovi.

Zdeněk: Co učinil? Pověz to otevřeně! Víím totiž, že se